

Smilujte se revčkov!

Črtica. Spisal Ivo Česnik.

(Konec.)

Pretežni del maše je mislil Nacek na desetico in na lepe, bele cigarete. Radost mu je plula po žilah, lice se mu je krožilo v smeh. Čul se je skoro glasen: „Hihi!“ Ljudje so ga pogledavali in si namigavali. Star mož je pristopil na Nackovo stran in ga opomnil, da je cerkev kraj molitve. Če se bo še zasmel, ga bo pograbil za ušesa. „Pustite ga! Neumen je; Bog mu ne zameri“, je zašepetal sosed starcu na uho.

Nacka je oblila lahna rdečica. Zagledal se je v misijonski križ in kmalu je pozabil na starega moža, ki mu je pretil. Na belo pobarvanem križu je visel Zveličar z razpetimi rokami in prebodenimi nogami. Iz leve strani mu je teklo nekaj kapljic krvi po razštetih rebrih. Na nagnjeni glavi je imel trnjevo krono. Globoko v kožo in v glavo so se zadirali ostri trni, da je vrela kri iz ran in kapala po smrtnobledem, izmučenem čelu. S krvjo zalite ustnice so bile malce odprte, kakor bi hotel Odrešenik govoriti zadnje besede. Gledal je Nacek to podobo, in počasi mu je prihajal na misel govor starega mlinarja Jerneja. Kaj je znal Nacek o preteklosti? Vendar ta trenotek se mu je zazdelo, da je oni dogodek na Golgoti velik, pomenljiv. In globoko čustvo pobožnosti ga je prešinilo.

Zadela je njegova duša na dogodek v preteklosti. Zgenila se je, kakor bi čula pisk hlapona na koncu mostu, ko žvižga na drugem koncu. Tak most vodi iz preteklosti v sedanost. Po njem teče vlak z neštevilno vrsto vozov... In pri oknih te gledajo zvedavi obrazi in nehote se spomniš da si jih že videl nekje, in da so ti stari znanci.

Pred oltarjem je pozvonilo. Bilo je zauživanje. Pokleknilo je ljudstvo in se trkalo na prsi: „Gospod, nisem vreden, da greš pod mojo streho, ampak reci le besedo in ozdravljena bo moja duša“.

Nacek je zmolil nekaj očenašev za rajno mater in za očeta, o katerem ni vedel, ali je živ ali mrtev. Medtem je minila maša.

V zvoniku so se oglasili zvonovi. Veličastno je donela njih visoka pesem po dolini. Vse je bilo svečano. Moški so postajali v velikih gručah pred cerkvijo in čakali, kaj jim oznani občinski sluga. Ženske so ponižno sklonjene hodile s pobožnimi obrazi proti domu, ali pa hitele in se veselo smejale.

Nacek je hitel v prodajalnico, da si kupi cigaret. Še precej moško je stopil pred prodajalko in zahteval cigaret za deset krajcarjev.

„Kakšnih cigaret?“

„Cigaret, cigaret!“

„Ali hočete drama, dame, sultane?“

Nacek je bil ves zmeden. Doslej ga še ni nihče vikal. Gledal je, gledal, odgovoril pa ni nič.

„No, katerih hočete?“

„Cigaret!“

Ljudje so prihajali in gledali. Tudi gospod poštar je prišel in študent, da si nakupita smodk in cigaret.

„Hitro povejte! Nimam časa čakati.“

Ljudje so se suvali in si mežikali, se smejali in delali neslane dovtype.

„Glejte, gospod poštar, to je oni fant s planine, ki nam je zadnjič napojil žejna grla.“

„Prav imate, prav tisti je.“

Študent je stopil h prodajalki in ji zašepetal:

„Dajte mu šport! Revež je malo neumen.“

Prodajalka je ugodila študentovim besedam in je Nacku naštela cigaret.

Nacek je vesel pobral cigarete in rdeč kot kuhan rak zapustil prodajalnico. Na pragu je srečal hlapca Petra, ki je šel kupovat smodke.

„Kaj pa ti, fant?“

Ali Nacek ni poslušal njegovega vprašanja, izginil je za voglom. Hlapec pa je mrmral samseboj:

„Kaj ima ta štor, ta rogovila opraviti v prodajalnici? Gospodar ga nikoli ne pošlje sem. Mora biti že nekaj posebnega.“

Nacek je hitel po strmi poti, kolikor so ga nesle noge. Za košatim grmom se je ustavil in uteknil cigareto v usta. V tistem trenutku se je spomnil, da je pozabil kupiti žveplenk. Morda pa ima kakšno v žepu? Jel je brskati in iskati. In res je našel eno v telovnikovem notranjem žepu. Potegnil je ob hlačah, začvrčalo je žveplo in zasmrdelo. Prižgal si je cigareto in začel vleči. Dim mu je silil v požiralnik in ga dušil. Zakašljal je. No, pa je bilo kmalu dobro. Vlekel je in veselo pihal ter hodil vedno počasneje.

Za njim so se pa muzali otroci in ga gledali, se mu smejali in ga dražili, da ne zna kaditi.

„Bom vas, vi!“ je včasih zavpil, pa zopet vlekel naprej.

Potegnil je veter in zmajal drevesa ob poti, da so zatrepetali solnčni žarki na zelenih perescih.

Dohitel ga je hlapec Peter.

„Kaj pa delaš, ti capin? Komu si ukradel denar, da si si kupil cigaret.“

Vrag te bo. Na, na!“

Pa ga je udaril dvakrat okrog ušes, da je Nacku klobuk odletel v grmovje.

„Gospodje dali.“

„Lažnik, na, na! Meni si jo ukradel ali pa gospodarju. Povem mu.“

„Nisem, nisem.“

Otroci so se smejali, Nacek se je pa kremžil.

„Tega lopova še videti ne morem.“

Začel ga je zopet obdelavati s pestmi. Nacek je prosil, naj ga pusti.

„Kaj pa je to, Peter!“ je zadonel Plankarjev glas, ki je prihajal iz daleč. „Ali ti nisem rekel že stokrat, da ga pusti.“

Hlapec Peter se je okrenil.

„Cigarete kadi.“

„Pusti ga! Doma bomo govorili o tem. Ne vpričo ljudi.“

Nacek je ostal sam na poti, pobral je klobuk in cigareto, ki mu je bila padla na tla. Zapretil je hlapcu s pestjo in jokaje pohitel navzgor.

Nad gorami so pluli lahni oblaki in solnce je pripekalo.

* * *

Popoldne je pasel Nacek za Vrhkom. Tako se je nazival obširen pašnik, pol ure oddaljen od Plankarjeve hiše. Tečna, zelena trava je rastla tam, da jo je živina rada mulila.

Ležal je Nacek pod košatim hrastom, ki mu je delal s ponosnimi vejami prijazno senco. Kot orjak je stal na planini in izzivalno gledal naokrog, ošaben na svojo moč. Sto let že morda klubuje vsem viharjem, utrdila se je njegova jakost.

Nacek je naslonil glavo med dlani in se zamislil v dopoldanski dogodek. Zavrelo mu je v prsih, stiskal je pesti, tolkel z nogami in škrtal z zobmi.

„Peter capin, on, on!“ je mrmral.

Iskrile so se mu nabuljene oči, kremžil se mu je obraz. Vsa jeza in strast se mu je naposled pojavila v potoku solz, ki mu je pritekel po licu in kapal na zeleno travo.

Mislil je nato, kako ga je gledal Peter pri kosilu, ko se je opravičeval, kje je dobil denar. S težavo je dopovedal, da so mu ga dali gospodje, ki so došli utrujeni in žejni z gorâ in jim je prinesel vode. Plankar mu je verjel in zabičal Petru, da ne sme fanta nikoli več tepsti. Toda tudi Nacek ni ostal brez ukora. Gospodar mu je vzel cigarete in ga porukal za uho.

„Drugič daj denar meni, da ga hranim! Cigaret pa ne kadi več, sicer te stepem kot — — —“

Razjezil se je in začel vpiti, kakor je bila njegova navada ob vsaki malenkosti.

Po kosilu je odšel Nacek za hišo. Legel je pod oreh, da malo zadremlje in se upokoji. Kmalu je prikoral za njim Peter.

„Poberi se odtod! Tu bom jaz! Kako se vlačí, ta prikazen lena! In kako zna lagati!“

Ni si mogel kaj, da bi ga ne klofutnil.

„Zdaj se pa spet kisaj, kislica!“

Nacek je zbežal mimo hleva, iz katerega je stopila tisti trenutek stara Urša. Bila je edina ženska pri hiši, od kar je umrla Plankarju žena.

„Kaj pa je zopet? Ali ti spet ne dá miru ta glavač?“ Odkorakala je počasi, z na stran nagnjeno glavo v hišo. V desnici je nesla golido mleka, na katerem so se delale pene.

„Dež bo še danes ali pa nevihta,“ je pripomnila gospodarju. „Mleko se hudo peni. Repa je brbljala davi v kadi.“

„Pojdi ti in tvoje pene in tvoje brbljanje ! Soparica je res, in najbrže bo tudi kaka ploha.“

„Kakšen kristjan pa si, da tega ne veruješ, ali ne veš, da nam je Bog dal vremenska znamenja?“

Naštevala mu je dolgo vrsto znamenj, da je gospodar naposled zapustil kuhinjo in parkrat ježno zarentačil nad vražasto žensko.

Nacku je srditosti plulo srce. Le tepež in tepež. Stara Urša edina mu je bila dobra. Toda kaj mu more reva pomagati, saj nima v hiši besede. Stric je strog in krivičen. Za vsako malenkost se jezi in kolne. Peter ga tepe venomer. Zakaj? Videti ga ne more in ne more. Res, da mu je včasih ponagajal in se mu zapačil, ali raditega še vendar nima pravice, da ga muči.

„Udaril bi, udaril Petra!“ mu je nekaj zašepetalo v razboljeni duši. Prijeten mu je bil ta glas, negoval ga je in držal.

„Udaril, udaril!“ je zamrmral in se glasno zasmejäl.

„Kdaj?“ se je vprašal.

„Zvečer, koj zvečer, ko pride pijan iz doline,“ mu je govoril glas.

„Zvečer, zvečer“, je ponavljäl.

Tako se mu je zdela prijazna ta misel, da mu ni prišlo nič drugega na um kot to, da ga bo udaril zvečer. Zadovoljstva se mu je smejalo lice, ko je mislil na maščevanje.

Ubogi bedaček, ki nima preudarka in nima pouka !

Tam daleč je zagrmelo. Čul se je odmev od gore, oduren, mogočen odmev, da je pretreslo človeku dušo. Nacek je nehote pogledal na nebo in zapazil, da je prepreženo z gostimi, pepelnatosivimi oblaki. Le tuintam je segala še med njimi po oboku jasna črta. In skozi tak pas so se usipali solnčni žarki po planinah. Tih veter je zavel od gora, drevje se je treslo pod njegovimi dihi. In šla je enozvočna, otožna pesem tja do gozda. kjer je ubrala nove glasove in še žalostneje zadonela v vrhovih, da so završale drobne veje, in je zašelestelo zeleno perje. Pod nebom je letala pivka in prosila vode. Zopet je zadonel grom nekje v daljavi. Odmev je bil glasnejši.

Zvonci krav so se glasili po planini. Ali danes ni bilo v njih tistega veselja, razposajenega življenja, ki odmeva iz njih ob jasnih dneh. Bilo je nekaj turobnega in otožnega.

„Piv-piv-piv!“ je šlo pod nebom.

Nacek je vstal, zavihitel palico in zavpil, da je zadonelo po planini, kakor bi kdo govoril v praznem sodu.

„Ho-ho !“

Jel je zganjati živino ; nevihte se je bal od nekđaj kot hlapca Petra. Zablislilo se je tedaj tam nad goro. Blisk je švignil med kopo črnih oblakov, in kmalu zatem se je čul grom.

„Alo domov!“

Pognal je. Živino so zajedale muhe. Začela je hiteti. Nacek je skakal za njo in se opiral na palico.

Med potjo je prišel ob lesu do starega križa pod visoko bukvijo. Bršljan ga je opletal že mnogo let. Tako ljubeznivo se je opletal okrog njega, kot bi ga hotel objemati na veke. Ne daleč se je opirala podrta bukev na mlad javor, ki je nosil potrpežljivo svoje breme, kot bi vedel, da pride rešitev, da mora priti.

Naj bi stal javor vrhu griča ali v dolini in bi se opirala nanj bukev, to bi bilo isto. Nositi bi moral svoje breme. In to je glavno: nositi breme, kiž in verovati. Pride mož in odseče bukev, in javor bo prost. Vera v svobodo, upanje v bodočnost, ljubezen do življenja osrečuje in daje moč.

Nacek je gledal v tla in korakal dalje.

Po gozdu je trepetalo listje, tihotapski veter ga je majal, po nebu pa so švigali goreči bliski.

* * *

Nacek je ležal na seneni postelji, zagrnjen čez glavo. Bilo ga je strah. Neki glas mu je pa dajal pogum in ga bodril.

„Udari Petra, s senenim ključem ga udari!“

Prijeten mu je bil ta glas.

„Pusti ga, pusti!“ mu je šepetal drugi glas. „Potrpi!“

Bil je angel varih.

Zunaj je padal dež v velikih curkih izpod neba. Veter je pihal in majal vrhove dreves. Privihral je skozi gozd in odtrgal tu košat smrekov vrh, tam bukovo vejo, da je padla z velikim tleskom na tla.

„Daj ga! Zasluži, pretepa te!“

„Ne, ne, ubogaj me!“ mu je zvenelo v duši.

Divjalo je v njem in mu burkalo v prsih. Da ga je kdo učil moliti, učil potrpeti, učil bridkosti darovati Bogu — ne bi bil omahoval. Ali takó —!

„Udarim ga! Peter me ne bo več!“

Držal je v roki seneni ključ in čakal. Bil je oblečen in obut. Ali ležal je še vedno.

Prišlo mu je na misel, da bi ga ne. Ali strast po maščevanju mu ni dala miru. Bil je zanemarjen revež od narave in ljudi. Ali ni bila gospodarjeva dolžnost poskrbeti za tako revše?

„Nocoj, nocoj!“ je kričalo nekaj.

Tedaj se je začula zunaj glasna kletev. Peter je lezel po lestvi na hlev.

Nacek se je stresnil, a hipno je premagal trepet, vstal je in skočil k vratom.

Zaropotala so vrata in se odprla.

Švignil je isti trenutek blisk med oblaki in razsvetlil vso pokrajino.

Nacek je zagledal pred seboj premočenega Petra, ki je imel pomaknjen klobuk na oči. Zavzdignil je ključ in zamahnil. Ali udarec ni bil hud. Hlapec je iztegnil roko in hotel ujeti Nackovo. Ali opotekel se je, izpodrsnil v blatu..., omahnil in se zgrudil. Pridušena kletvica se mu je izvila iz grla.

„O, le čakaj, ti —, ti —!“

Potem pa je bilo vse tiho.

Zablisnilo se je, in Nacek je videl, da teče Petru odnekod kri !

„Kaj zdaj?“

To mu je vrelo po glavi. Bil je bled, in strah ga je bilo.

„Proč, proč!“ je kričalo v njegovem srcu.

Zlezel je po lestvi na tla.

„Kam?“

Bliskalo se je in gromelo. Čul se je glasen pok, kot bi streljali s topovi. Tam nad goro je prekrizal nebo svetel blisk. In videlo se je, kot bi pepelnatobela lava oblila orjaškega velikana. Izpod neba je neprenehoma lilo.

Prišel mu je na misel mlinar Jernej in njegove besede.

„V mlin!“

Začel je teči. Komaj je opazil, da nima klobuka. Samo ena misel ga je prešinjala :

„Proč, proč! V mlin!“

Če se je zablisnilo in je razsvetlilo pokrajino, da je bilo videti v določnih obrisih gorske velikane in dolino tam doli in morda tudi štor kraj poti, vselej se je Nacku stisnilo srce. Strah ga je bilo, in bal se je, da ga zdaj zdaj kdo prime. Najbolj se je bal vraga. In Peter mu je bil pred očmi s krvavo rano.

„Uj, zakaj si me? Vrag te bo“, je vpil za njim. In zdirjal je še bolj po gozdu nizdol. Izpotaknil se je ob korenino in padel je na obraz. Zarjovel je, kot bi ga bilo kaj zgrabilo, pobral se je in z opraskanim obličjem tekal dalje. Zadeval je ob bukova debela in padal.

„Uj, kaj bo to! Zakaj si ga!“

Zabliskalo se je in vrglo nekaj žarečih žarkov med drevje. Trhel štor je stal v gozdu. Nacek ga je zagledal in se ustrašil. Začel je bežati še bolj.

Drla je voda v narastlem potoku po strmi grapi in valila s seboj kamenje, nosila drva in prst.

Bežal je proti potoku, zavijal na stran in izpodrsnil. Hotel se je oprijeti bukove veje. Bilo je prepozno. Zdrsnil je v vodo. Kopal se je iz valov, grabil po kamenju, po vejah, hlodih..., silil h kraju — ihtel, vpil, klical na pomoč...

Hudournik pa je rjul v vrtincih in naraščal...

* * *

Drugo jutro ga je našel mlinar Jernej blizu mlina. Valovi so ga vrgli na suho.

Peter je nevarno zbolel. Ozdravel je sicer. Ali um ni več prav čist. Zdaj je on bedaček pri hiši.

Pomladni cvet.

Vse cvete in klije,
 Vse se veseli;
 Pómlad žarke lije,
 Ž njimi cvet poji.

Ptíčji zbor veselo
 Poje, žvrgoli;
 Dece, glej, krdelo
 V cvetno plan hiti.

Oj, ti cvet med cvetjem,
 Le navžij se zdaj;
 Saj ti z mladoletjem
 Še odprt je raj!

Bogumil Gorenjko.